

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för Kandidatexamen i
kriminologi
VT 2019
Fakulteten för hälsovetenskap

”Förtroende är bra, kontroll är bättre”
En kritisk diskursanalys av kvällspressens
framställning av polisen

Johanna Karlstedt och Charlott Lundberg

Författare

Johanna Karlstedt och Charlott Lundberg

Titel

"Förtroende är bra, kontroll är bättre". En kritisk diskursanalys av kvällspressens framställning av polisen.

Engelsk titel

"Trust is good, control is better". A critical discourse analysis of the tabloids presentation of the police.

Handledare

Lisa Flower

Examinator

Sophia Yakhlef

Sammanfattning

Den svenska polisens dödsskjutningar av civila har ökat med drygt 100 % sedan 2010, av denna anledning väcktes intresset för att se hur 2018 års dödsskjutningar framställs av kvällspressen med hänsyn till det senmoderna samhället vi lever i.

Syftet med studien är att undersöka hur två kvällstidningar rapporterar om polisens dödsskjutningar av civila mot bakgrund av senmoderniteten, därför används Faircloughs kritiska diskursanalys.

Under analysens gång har fyra diskurser identifierats: ansvars-, osäkerhets-, offer-, och rättssdiskurs och samtliga av dessa diskurser kan kopplas till senmoderniteten. Vidare visar analysen att kvällstidningarnas sätt att rapportera om polisens dödsskjutningar av civila är i huvudsak bidragande till den bredare sociala praktiken, det vill säga senmoderniteten.

Ämnesord

Polisen, dödsskjutningar, framställning, diskurs, ansvar, osäkerhet, offer, senmodernitet.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.2 Syfte med frågeställningar.....	2
2. Bakgrund	2
2.1 Tidigare forskning	3
3. Teori	7
3.1 Garland.....	7
3.2 Christie	10
4. Metod	12
4.1 Text.....	12
4.1.1 Diskursiv praktik.....	13
4.1.2 Social praktik.....	14
4.2 Urval.....	14
4.3 Etisk diskussion.....	15
4.4 Tillvägagångssätt.....	15
4.5 Metoddiskussion.....	16
4.5.1 Validitet och reliabilitet.....	17
5. Resultat och analys.....	17
5.1 Text och diskursiv praktik.....	18
5.1.1 Ansvarsdiskurs	18
5.1.2 Osäkerhetsdiskurs.....	20
5.1.3 Offerdiskurs.....	22
5.1.4 Rättsdiskurs	26
5.2 Social praktik.....	28
5.2.1 Polisen och media i vår tid	28

6. Avslutande diskussion.....	30
Referenslista	32

1. Inledning

Media, eller den tredje statsmakten som massmedia ibland kallas, har ett uppdrag som består i att granska övriga statsmakter, det vill säga riksdag och regering. I Sverige ska media kontrollera så de mäktiga inte utövar maktmissbruk men också ge en röst åt de maktlösa (Häger, 2009, s. 22). Personer som på något sätt hamnar i kläm i rättssystemet får ofta komma till tals i media. Ett välkänt sådant exempel är Sture Bergwall¹, som blev dömd för ett flertal mord efter falska erkännanden, under hela processen ivrigt påhejad av advokat, åklagare och förhørsledare. Till sist blev han dock helt frikänd efter ett ingripande från en svensk journalist (Råstam, 2012, ss. 91-92, 101-103). I detta fall gick media de maktlösas ärende och lyckades till slut medverka i att en oskyldigt dömd seriemördare blev helt frikänd.

Det är så här media ska fungera: som en granskande instans mot svenska myndigheter i allmänhet, i syfte att garantera demokratin och rättssäkerheten i landet (Häger, 2009, ss. 24, 98-100). Rättssäkerheten är också polisen delvis ansvarig för och på deras hemsida står att läsa: ”Målet för rättsväsendet är att säkerställa den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet” (Polismyndigheten, 2019). Polisens eget verksamhetsmål är alltså att säkerställa att alla blir behandlade på ett rättssäkert sätt, vare sig det handlar om kriminella individer eller inte. Vad händer då om en person under ett polisingripande blir skadad eller till och med dödad? Under de senaste tio åren har polisens dödsskjutningar av civila ökat markant (Polismyndigheten, 2019, s. 16). Polisen har rätt att skjuta och döda någon om så krävs, men i kungörelsen om polisens användning av skjutvapen 7 § framgår följande: ”Vid skottlossning mot person skall eftersträvas att endast för tillfället oskadliggöra honom” (SFS 1969:84). Målet ska alltså inte vara dödlig verkanseld, utan enbart att för stunden sätta personen ur spel.

När någon blir dödad vid ett polisingripande ska allmänheten få veta det och det är medias uppgift och ansvar att berätta om det. Allmänheten har då också rätt att få veta om polisens agerande var korrekt eller om misstag begicks under händelseförloppet som ledde fram till civilpersonens död. Poliser är precis som alla andra mänskliga och den mänskliga faktorn går aldrig att komma ifrån helt. Polisen har dock ett ansvar att minimera påverkan av den samt att utreda när den mänskliga faktorn är inblandad i händelseförlopp som kostar någon livet,

¹ Även känd som Thomas Quick

precis som media har ett ansvar att granska Polismyndigheten, liksom de granskar övriga myndigheter, och att ge de maktlösa en röst.

När media istället framhåller polisens versioner som objektiv sanning riskerar de att komma bort från sitt uppdrag, det vill säga att skydda allmänheten från maktmissbruk och korruption. Om media blir polisens röst istället för de maktlösas så har vi ingen som kritiskt granskar polisen och således heller inga garantier för att polisen följer uppsatta mål och lagar.

1.2 Syfte med frågeställningar

Syftet med denna studie är att med hjälp av kritisk diskursanalys undersöka hur kvällspressen (två kvällstidningar) rapporterar om polisens dödsskjutningar av civila mot bakgrund av senmoderniteten och med särskilt fokus på offerrollen: vem/vilka som tilldelas den och hur offret framställs.

Frågeställningar:

1. Vilka olika diskurser går att identifiera i kvällspressens rapportering av dödsskjutningar av polis mot civila?
2. Skiljer sig diskurserna åt beroende på sammanhang, i så fall hur och varför?
3. Hur kan kvällspressens användning av olika diskurser kopplas till senmoderniteten?
4. Vilka diskurser kan sägas vara bidragande till eller ifrågasättande av den bredare sociala praktiken?

2. Bakgrund

Den svenska polisens dödsskjutningar av civila har ökat markant de senaste åren enligt Polismyndighetens statistik. Under perioden 1990-1999 dog sju personer till följd av polisens skott, ett genomsnitt på 0,7 personer per år. Följande tioårs period, 2000-2009, dödades nio personer av polisens skott, ett genomsnitt på 0,9 personer per år. Under perioden 2010-2018 avled 20 personer på grund av polisens bruk av skjutvapen, vilket ger ett genomsnitt på 2,2 personer per år² (Polismyndigheten, 2019, s. 16). Det har alltså skett en ökning med drygt 100 % under 2010-talet, jämfört med 2000-talet.

² Delat på nio eftersom 2019 inte ingår i statistiken.

2.1 Tidigare forskning

Särskilt intressant för denna analys är forskning som handlar om polisens våldsutövning samt forskning som berör dels nyhetsmediernas framställning av polisen och deras arbete, dels polisens framställning av sig själva och den egna organisationen.

Den inkluderade forskningen rörande polisens våldsbruk handlar till stor del om bristande förmåga att hantera konflikter och bristande kommunikationsförmåga men också om en bristande förmåga och/eller ovilja att reflektera över och ta ansvar för det egna agerandet från Polismyndighetens sida, något som kan göra det svårt såväl för den enskilde polisen som för Polismyndigheten som helhet att utvecklas.

Inkluderad forskning som berör medias framställning av polisen och polisens framställning av sig själva och den egna organisationen handlar om just framställning men också till viss del om en inställning som framgår av sättet på vilket polisen väljer att framställa sig: att man från polisens sida inte behöver iaktta lagar och regler.

Ovan indelning är dock att betrakta som grov eftersom forskningsområdena i viss mån behandlar liknande aspekter, det gäller särskilt hur polisen framställer sig själva och vad det säger om förmågan/viljan att reflektera och ta ansvar.

Holgersson (2018a) behandlar bland annat polisens utbildning avseende våldsbruk och konflikthantering och visar på stora brister, det gäller framförallt en otillräcklig mängd praktisk övning och repetition men även innehållet i utbildningen kritiserar. Den alltför enkelspåriga inriktningen på ”värstascenarion” under de praktiska övningarna menar Holgersson (2018a) kan leda till att polisen alltid förväntar sig det värsta tänkbara, alltid skjuter för att döda samt ge en bild av polisyrket som ständigt fartfyllt. Ett sådant synsätt ökar risken för våldsanvändning, både från polisen och mot polisen. “Tuffa” poliser med undermålig kommunikations- och konflikthanteringsförmåga riskerar eskalera situationer och utsätta både sig själva och civilpersoner för onödig fara. “Tuffare” poliser kan även bidra till polarisering där polisen och olika grupper ställs emot varandra, som vore de stridande parter i ett krig (2018a, ss. 6-7, 88, 90, 127). Fysiska tekniker för att till exempel lösgöra sig från grepp övas inte i tillräcklig utsträckning, inte heller skytteträningen är tillräcklig för ändamålet, mörkerskytte övas till exempel i genomsnitt en gång under hela utbildningen, detta trots att de flesta skjutningarna sker i dunkelt ljus. Polisstudenterna får ingen övning i att

bedöma när det är lämpligt att skjuta eller inte och de blir underkända på kompetensprovet om de väljer att skjuta mot benet istället för mot vitala delar (Holgersson, 2018a, s. 5).

Polismyndighetens fokus på att se bra ut och hur det påverkar möjligheterna till utveckling och förbättring negativt tas upp i flera av de inkluderade rapporterna (Holgersson, 2018a; Holgersson, 2018b; Holgersson & Wieslander, 2017). Holgersson visar på att Polismyndigheten, i sin ambition att stärka och skydda sitt varumärke genom att skönmåla verksamheten, är beredd att ge avkall inte bara på saklighet och opartiskhet utan även lagar och regler (Holgersson, 2018b, s. 4). Att vägra lämna ut allmänna handlingar efter begäran, att förhålla utlämning av begärda allmänna handlingar, att lämna ut handlingar i ett format som gör dem obrukbara för den som begärt ut dem, ja till och med att förstöra allmänna handlingar som kan föranleda kritik mot Polismyndigheten är exempel på detta (Holgersson, 2018b, ss. 8-10, 22-24).

Missvisande information som till exempel manipulerad statistik, så kallade ”gröna siffror”, fokus på mätbara resultat, framhävnin g av åtgärder eller insatser som mer effektfulla än vad de i realiteten är och mer eller mindre rutinmässig undanhållning av information med hänvisning till sekretess är andra exempel på hur Polismyndigheten anstränger sig för att undvika kritik och således framstå i god dager (Holgersson & Knutsson, 2008, ss. 38-39; Holgersson, 2018b, ss. 8, 46, 50, 55-56).

Holgersson (2018b) och Holgersson och Wieslander (2017) visar på att Polismyndighetens fokus på att, till varje pris, se bra ut kan påverka utvecklings- och förbättringspotentialen negativt. Detta dels eftersom myndigheten till synes inte behöver nämnvärd förbättring, dels eftersom alltmer resurser läggs på kommunikationsverksamhet på bekostnad av andra funktioner, såsom till exempel poliser i yttre tjänst (2018b, s. 69; 2017, ss. 24-25).

Bristande reflektion och ansvarstagande från Polismyndighetens sida i kombination med bristfällig utbildning i kommunikation och konflikthantering riskerar inverka negativt på enskilda polisers förmåga att se sin egen roll i olika situationer, till exempel hur de genom sitt eget agerande kan eskalera eller deeskalera en situation eller till och med skapa en nödvärnssituation där de upplever sig tvingade att skjuta verkanseld (Holgersson, 2018a, ss. 31, 78, 101-102; Holgersson & Knutsson, 2008, s. 23). Holgersson och Knutsson (2008) har till exempel visat att bristande kommunikations- och konflikthanteringsförmåga i kombination med ett behov av att demonstrera makt kan leda till att situationer eskaleras (2008, ss. 22-23).

Betydligt vanligare än att som polis se sitt eget agerande som avgörande för en situations utveckling, är att man ser civilpersonens agerande som helt avgörande, detta trots att polisens arbete är en myndighetsutövning och att det därför ställs högre krav på bemötandet från deras sida än från civilpersonen (Holgersson, 2018a, ss. 28, 80).

Att lägga hela ansvaret för en situations utveckling på civilpersonen, att betona det allt hårdare samhällsklimatet som polisen har att jobba i och/eller att hänvisa till bristande resurser är alla exempel på hur Polismyndigheten framställer sig själva som offer för yttre omständigheter (Holgersson, 2018a, ss. 7, 28; Palm & Bjellert, 2012, s. 71). Att till exempel vara noga med att delge medierna information om att en anmälan upprättats mot den (ihjäl)skjutna civilpersonen bidrar till att framställa polisen som offer samtidigt som civilpersonen framställs som farlig (Holgersson, 2018a, s. 40).

Framställningen av sig själva som offer hänger i hög grad ihop med bristen på reflektion och ansvarstagande. När Polismyndigheten, genom hänvisning till yttre faktorer, fransäger sig allt ansvar för det ökade antalet dödsskjutningar och istället väljer att föra fram budskap om polisens förträfflighet gällande hantering av våldsamma eller potentiellt våldsamma situationer så inverkar det negativt både på den enskilde polisens och på Polismyndighetens chanser att utvecklas och förbättras (Holgersson, 2018a, s. 121).

Hänvisning till att en rutinmässig utredning upprättats och att en särskild åklagare ska ta ställning till polisens agerande då polisen skjutit ihjäl en person är också ett sätt att slippa reflektera och ta ansvar från Polismyndighetens sida eftersom det i praktiken betyder att så länge tjänstefel eller brott inte kan styrkas så anses heller inget fel ha begåtts (Holgersson, 2018a, s. 39). Skulle en polis mot förmodan dömas för brott i tjänst så kan reflektion och ansvarstagande ändå undvikas med hänvisning till den enskilde polisen eller med andra ord: genom att bildligt uttryckt sparka nedåt (Holgersson, 2018b, s. 76).

Palm och Bjellert (2012) har tittat på nyhetsmediers framställning av polisen, där bland annat frågor om vilken eller vilka roll/er polisen tilldelas eller tilldelar sig själva, hur mycket plats polisen får ta och i vilken utsträckning rapporteringen är positiv, neutral eller negativ behandlas. I rapporten presenteras två typer av rapportering rörande polisen: ”vardagsjournalistik” och ”undantagsjournalistik” (2012, s. 7, 69, 135).

Vardagsjournalistiken är som framgår av namnet den vanligaste typen av rapportering kring polisen och innebär i praktiken att journalisten presenterar polisens uttalanden som fakta, utan

att ifrågasätta eller kontrollera det som sägs. Polisens beskrivning av ett händelseförlopp kan till exempel presenteras utan att det framgår varifrån uppgifterna kommer och polisens prestation problematiseras inte, vilket bland annat resulterar i att alternativa tillvägagångssätt, till exempel i samband med dödsskjutningar, utelämnas så att polisens agerande framstår som det enda tänkbara (Palm & Bjellert, 2012, ss. 9, 23-24, 72). I denna typ av rapportering så fungerar journalisten som ett slags budbärare för de budskap som Polismyndigheten önskar ska nå allmänheten, vilket resulterar i en huvudsakligen positiv rapportering om polisen (Palm & Bjellert, 2012, ss. 9, 69). Sättet på vilket media skildrar vår gemensamma verklighet, eller "sociala verklighet", har betydelse för vår uppfattning av denna verklighet och förutom att "vi uppmärksammar det som medierna uppmärksammar" så är vi även benägna att ta över den bild som medierna tillhandahåller oss och göra den till vår egen (Palm & Bjellert, 2012, ss. 14-15).

Polisen har genom sin expertis alltid en mer eller mindre central roll i rapportering om polisen och arbetet de utför och kan via sitt tolkningsföretråde styra hur de porträtteras i nyhetsmedier. Polismyndigheten kan till exempel presentera misslyckanden som slumpartade eller som rena framgångar (Palm & Bjellert, 2012, ss. 38, 140).

Nyhetsvärdering sker i regel med hänsyn till vad som anses vara viktigt för allmänheten att veta och vad som anses kunna skapa intresse. Palm och Bjellert (2012) menar att "upplysningskriteriet" får stå åt sidan för "marknadskriteriet" allt oftare i takt med att konkurrensen ökar (2012, s. 18). Detta gäller såväl vardagsjournalistiken som undantagsjournalistiken men i lägre grad avseende den senare. Detta beror på att undantagsjournalistiken har en granskningsambition som dels föranleder ifrågasättande av polisens uttalanden och agerande, dels öppnar upp för andra aktörers syn på polisen och deras arbete. Som framgår av namnet så är undantagsjournalistiken dock ovanlig eftersom den är dyr att genomföra, både vad gäller tid och pengar (Palm & Bjellert, 2012, s. 135). Kraven på en snabbare, billigare och ständigt ökande produktion påverkar inte bara nyhetsvärderingen utan ruckar även på beroendeförhållandet mellan polisen som nyhetskälla och journalistiken som budbärare, till polisens fördel (Palm & Bjellert, 2012, s. 137).

Palm och Bjellert (2012) identifierar otrygghet som den dominerande diskursen i nyhetsmediernas rapportering om polisen och menar att en sådan diskurs är fördelaktig för båda parter eftersom den bidrar till ökande osäkerhet och rädsla i samhället. Att rapportera om polisen mot bakgrund av ett riskfyllt och osäkert samhälle tillför dramatik, vilket tilltalar

läsarna, samtidigt som polisen framstår som räddarna i nöden: de enda som kan hjälpa oss i ett samhälle belamrat med hot och faror. Att framställa polisen som räddare i nöden i ett osäkert samhälle kan stärka deras tolkningsföreträde och legitimitet och bidra till att frånta dem ansvar när något går snett. Palm och Bjellert drar slutsatsen att polisen och journalistiken fungerar som ett "team" när det kommer till vardagsrapportering om polisen (2012, ss. 140, 143).

3. Teori

Analysen kommer att föras mot bakgrund av de sociala, ekonomiska och kulturella förändringar som skedde under de sista 30 åren under 1900-talet och effekterna som dessa förändringar har haft på uppfattningen av brott och brottslingar och behovet av kontroll och säkerhet. Denna period kommer för enkelhetens skull härnäst att benämnas som senmoderniteten (Garland, 2002, s. 77).

Garlands kulturella studie (2002) *The culture of control – Crime and social order in contemporary society* kommer att användas för att ge tyngd åt den position som antagits för denna analys och som en ram inom vilken analysen kommer att föras.

Christies *Det idealiska offret* (2000) kommer att användas som utgångspunkt för analys av offerrollen eller offerrollerna i rapporteringen om polisen.

3.1 Garland

Garland menar att senmoderniteten, med dess särskilda sociala, ekonomiska och kulturella betingelser, har givit upphov till en ny kollektiv uppfattning av brott och en stigande osäkerhet (Garland, 2002, s. 139). Med senmodernitetens intågande fick begrepp som risk, osäkerhet och kontroll en framträdande position i samhällsdiskursen i allmänhet och i synnerhet vad gäller brott och straff.

50- och 60-talet var en period av ekonomisk tillväxt, sociala framsteg och förändrade strukturer gällande familj, jobb, skola och marknad: en period som följdes av ekonomisk recession under 70-talet (Garland, 2002, ss. 48, 193). De förändrade strukturerna i samhället gav upphov till ökad brottslighet i takt med att brottstillfällena blev fler. Hög brottslighet har så kommit att betraktas som ett socialt faktum, vilket även i tider av sjunkande brottslighet påverkar synen på brott, brottslingar och straff. Detsamma gäller rädsla för brott, en rädsla

som är utbredd i det senmoderna samhället men som inte heller den är direkt avhängig på faktisk förekomst av eller utsatthet för brott, utan snarare på den förändrade synen på brottslingen och samhället vi lever i (Garland, 2002, ss. 10, 90, 147).

Rehabiliteringsidealet förlorade sin status som det rätta och riktiga sättet att hantera brottslingar med en förändrad syn på brott och brottslingar som både orsak och följd. Förövaren ses inte längre som förändringsbar och viljan att förstå, rehabilitera och inkludera har ersatts med behov av att fördöma, straffa och exkludera (Garland, 2002, ss. 8-9, 55). Brottslingen uppfattas nu som stöpt i två vitt skilda skepnader med två olika typer av handlingsmönster som svar från statens sida. Å ena sidan ses brott som en oundviklig del av senmoderniteten där alla är potentiella förövare, helt utan krav på särskilda benägenheter eller motiv och med handlingsmönster som betonar förebyggande åtgärder och samarbete mellan stat och privata aktörer i syfte att hindra medborgare från att begå brott (Garland, 2002, s. 128). Å andra sidan uppfattas brottslingen som i grunden olik oss andra, skrämmande, ond, omöjlig att förstå och ovärdig ett liv bland laglydiga medborgare. Handlingsmönstret som följer detta synsätt betonar kontroll samt hårda och långa straff som syftar till att exkludera dem oönskade och skydda allmänheten (Garland, 2002, ss. 12, 135, 140).

Brottsoffret har under senmoderniteten fått en framträdande roll och i likhet med den allmänna opinionen används offrets upplevelse som en legitimerande faktor för kriminalpolitiska initiativ och reformer. Offrets upplevelse är inte längre att betrakta som individuell och särskild, utan som kollektiv och vanlig: alla är potentiella offer och ingen går säker. Denna bild av offret är i linje med bilden av alla som potentiella brottslingar, som skapade av tillfällena, av vilka det finns många i det senmoderna samhället (Garland, 2002, ss. 129, 143-144).

Media å sin sida befäster den kollektiva upplevelsen av brott genom att dramatisera och förstärka den. Medias föredragna sätt att rapportera om brottsligheten och dess effekter bidrar till överdrivna uppfattningar om brottslingars antal och farlighet. Kriminaliteten har så blivit betydligt synligare än tidigare, vilket bidrar till uppfattningen om en ständigt ökande brottslighet. Massmedia i allmänhet och TV i synnerhet har enligt Garland (2002) även bidragit till att knuffa politikerna i en mer populistisk riktning, där de förväntas vara samstämmiga med det allmänna känsloläget bland befolkningen (2002, ss. 157-158).

Populismen har bland annat givit upphov till ett sjunkande förtroende för vetenskap, forskare och experter samtidigt som alltmer uppmärksamhet riktas mot den allmänna opinionens krav, känslor och farhågor med följsamhet från statens sida som följd: en följsamhet som dock bottnar i egenintresse. Politik handlar i allt högre grad om att se bra ut för att säkra röster och fortsatt politisk makt och allt mindre om en vilja att utveckla och förbättra samhället. Utrymmet för vetenskap och beprövad erfarenhet minskar i ett svart och vitt samhälle genomsyrat av en önskan om enkla lösningar på komplexa problem och nya mer eller mindre ogenomtänkta politiska reformer presenteras i form av korta och lättfattliga uttalanden såsom ”nolltolerans” och ”sätta hårt mot hårt” (Garland, 2002, ss, 9, 10, 13). Straffrättsliga åtgärder som före 70-talet inte bara betraktades som ovärdiga ett modernt och civiliserat samhälle utan även som direkt kontraproduktiva, betraktas nu i allt högre grad som nödvändiga i säkerhetens namn. Hårda straff som uttryck för allmänhetens känslomässiga ståndpunkt, med rädsla, osäkerhet och hämndbegär som vanliga beståndsdelar, har återtagit sitt grepp om kriminalpolitiken. Den allmänna opinionen, som före 70-talet stundtals fungerade som en broms på politiska initiativ, fungerar alltså nu som en källa till legitimitet för politiska reformer (Garland, 2002, ss. 13, 40).

Motsägelsefullheten som är en del av det senmoderna samhället och som gäller såväl synen på brott och brottslingar som vidtagna åtgärder mot kriminaliteten, har sin grund i dels nyliberala och dels nykonservativa krafter. Medan nyliberalismen betonar vikten av en fri marknad och ser alla som potentiella brottslingar och därför förespråkar förebyggande åtgärder så betonar nykonservatismen behovet av moral, ordning och kontroll och med en syn på brottslingen som icke-förändringsbar förespråkas istället långa och hårda straff (Garland, 2002, s. 138). Det nyliberala kravet på frihet i kombination med det nykonservativa kravet på kontroll har lett till att de mer välbeställda medborgarnas (med möjlighet att dra nytta av den fria marknaden) krav på frihet och säkerhet möts på bekostnad av mindre välbeställda medborgare, vilka istället får se sin frihet och säkerhet begränsas av den utökade kontrollen (Garland, 2002, s. 99).

Den utspridda osäkerheten har gett upphov till förebyggande åtgärder som syftar till att minska antalet brottsfall och öka säkerheten men åtgärderna har en motsatt effekt eftersom de synliggör och ständigt påminner om brottsligheten. Den ökande kontrollen ger upphov till mer misstänksamhet och mindre tolerans och gemenskap, vilket ytterligare förstärker känslor av rädsla och osäkerhet (Garland, 2002, ss. xi, 157).

För denna studies syfte kommer Garland (2002) framför allt att användas i analysen av den bredare sociala praktiken, det vill säga senmoderniteten. Närmare bestämt kommer Garland (2002) att användas för att undersöka hur de diskurser som identifieras under arbetets gång kan kopplas till senmoderniteten samt huruvida dessa diskurser kan sägas vara bidragande eller ifrågasättande av den rådande sociala praktiken i samhället.

3.2 Christie

Med "idealiskt offer" menar Christie (2000) en person eller en kategorisk grupp som lättast och med minst motstånd erhåller "fullständig och legitim status som offer" då de drabbas av brott (2000, s. 47).

Christie (2000) tar upp fem huvudsakliga egenskaper som kännetecknar och avkrävs det idealiska offret:

1. "Offret är svagt (åtminstone i förhållande till gärningspersonen)
2. Offret är upptaget med ett respektabelt projekt
3. Offret är på en plats som hen inte kan klandras för att vara på
4. Gärningspersonen är stor och ond
5. Gärningspersonen är okänd och har ingen personlig relation till offret"

Christie (2000) tar även upp en sjätte egenskap som avkrävs det idealiska offret; nämligen att samtidigt vara stark nog att göra sin röst hörd (alternativt att inte stöta på starkt motstånd) och tillräckligt svag för att inte utgöra ett hot mot andra (2000, ss. 48, 51-52).

Den som uppfattas som ett idealiskt offer här och nu uppfattas troligen annorlunda i en annan kultur och definitivt annorlunda i en annan tid; allt beroende på hur deltagarna och omgivningen definierar situationen (Christie, 2000, s. 47). Christie (2000) tar upp den gamla gumman som exempel på detta. Under medeltiden var den gamla gumman en person med kunskaper och viktiga funktioner i frågor gällande liv, död och sjukdom, vilket gav henne en viss makt, om än begränsad. Dagens gumma i vår kultur har inte längre någon makt och inte heller några viktiga och/eller särskilda sociala funktioner: ingen är längre beroende av henne och inte längre är någon rädd för henne (2000, ss. 52, 58). Detta erbjuder nutidens gamla gumma status som ett idealiskt offer då hon utsätts för brott men det sker på bekostnad av

hennes status som samhällsmedborgare: ju mer jämställd en person blir, desto svårare blir det att avkräva status som ett idealiskt offer. ”Med jämställdhet reduceras deras anspråk på status som goda, klassiska offer” (Christie, 2000, s. 58).

De som av sin omgivning, av massmedia och av samhället i stort lättast erhåller status som legitima offer är de som är mest rädda för brott. De som de facto är mest utsatta för brott är inte rädda i samma utsträckning, vilket Christie (2000) menar kan bero på att de har egna iakttagelser och erfarenheter att gå på när de bedömer risker. Idealiska offer bör inte uppehålla sig i brottsutsatta områden och får således gå på den information som massmedia delger: om ett osäkert samhälle där brott är ständigt förekommande och där risken att utsättas är överhängande. Detta i kombination med att media riktar större uppmärksamhet mot idealiska offer än mot icke-idealiska offer bidrar till att skapa en falsk bild av att idealiska offer utsätts för brott i högre grad än andra och förstärker så deras rädsla (Christie, 2000, ss. 57-58).

Ett idealiskt offer behöver en idealisk gärningsperson och ju mer idealisk den ena parten är, desto mer idealisk blir också den andra parten. Moraliskt sett är den idealiska gärningspersonen främmande och olik oss andra, en skrämmande och ovärdig icke-person som knappt kan ses som mänsklig (Christie, 2000, ss. 54-55, 58-59). Försök att skjuta ifrån oss problemet genom att använda en förenklad, svart och vit bild av förövare ger resten av oss ett slags tillåtelse att fortsätta som vanligt, utan några djupare moraliska betänkligheter över våra egna (många gånger tvivelaktiga) handlingar (Christie, 2000, s. 59). Människan blir alltså inte motiverad att höja sin egen moral och enligt gällande mått bli en bättre människa av att gärningspersoner porträtteras som monster, snarare finner hon förtröstan i att inte vara lika dålig som den onda och fruktansvärda förövaren (Christie, 2000, s. 59).

Särskilt intressant för denna analys är Christies (2000) tankar kring gärningspersoner som offer och vice versa. Gärningspersoner som i någon mån även är offer är allt annat än idealiska och offer som på ett eller annat sätt även kan ses som förövare uppnår inte fullgod status som offer. Den föredragna, förenklade bild av förhållandet offer – gärningsperson tillåter inte några långtgående reflektioner kring dessa roller eller det ömsesidiga beroendet dem emellan och ger genom föreställningen om den främmande och farliga gärningspersonen upphov till alltmer rädsla (2000, s. 55).

Christies (2000) teori kommer i huvudsak att användas för att identifiera och analysera offerrollen/erna. Frågor kring vem/vilka som tilldelas offerrollen, hur offret framställs samt

huruvida framställningen påverkas av vem/vilka som tilldelats rollen som offer är särskilt intressanta för denna studies syfte.

4. Metod

Som metod för att uppnå studiens syfte valdes kritisk diskursanalys enligt Fairclough (2010). Denna metod valdes eftersom vi ville veta hur polisens dödsskjutningar hänger ihop med senmoderniteten. När något händer är det ofta genom nyhetsartiklar vi får veta det och rapporteringen påverkar läsarens uppfattning om vad som hänt, varför det hänt och vad som kommer hända efteråt. Som begrepp kan diskurs förstås som att språket har en struktur och följer olika mönster och regler på olika platser. Det är sedan en analys av dessa mönster och regler som diskursanalys innebär (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s 7).

Kritisk diskursanalys har en tredimensionell modell som består av det som ska analyseras, vilket i denna rapport blir artiklarna, men generellt kan det innebära alla sorters texter, tal eller videos. Analysen behandlar vilka ord som väljs, hur texten är strukturerad och vem/vad som är i fokus. Den består också av den diskursiva praktiken som omfattar hur texten skapas och konsumeras. Texten är uppbyggd av redan existerande diskurser och här besvaras varför diskurserna valdes ut. Den tredje delen är den sociala praktiken och det är där som analysen sätts i ett större sammanhang. Förstärker eller försvagar texten ett samhällsligt skeende? Den kritiska diskursanalysen innehåller en beskrivning av texten, en tolkning av förhållandet mellan texten och de diskursiva processerna och till sist en analys av förhållandet mellan de diskursiva och sociala processerna (Fairclough, 2010, ss. 131-133).

4.1 Text

Fairclough använder sig av många olika begrepp när han analyserar texten, vi valde att använda oss av tre av dessa. Transitivitet fokuserar på agenten och agentskap och valdes ut för att se hur handlingen beskrivs beroende på vilket eller vilka offret/n är. Följande frågor var intressanta: Med hjälp av vilka ord förklaras skjutningen? Är polisen agent i alla sammanhang eller kan offret i vissa fall vara agenten på vilket sätt skiljer det sig åt? Finns det någon händelse som beskrivs utan agentskap alls? (Fairclough, 2010, s. 107).

Det andra begreppet är modalitet. Modalitet handlar om hur starkt ett påstående är, vilket i detta sammanhang innebär hur situationen beskrivs i texten, där bland annat följande frågor blev aktuella: Står det skrivet att situationen var hotfull eller att situationen uppfattades som

hotfull? Skiljer det sig beroende på vem offret var utifrån Christies (2000) kriterier? Påverkar händelseförloppet rapporteringen avseende offerstatus? Kan det finnas skillnader beroende på om offret var hemma eller utomhus?

Det tredje och sista begreppet är semiosis, eller skapandet av mening. Fairclough (2010) använder sig av detta begrepp för att förstå ordens och meningarnas dialektala förhållande till varandra. Alltså vad orden får för betydelse när de skrivs ihop till meningen som sedan läsaren tar del av i artikeln (2010, s. 230). Dessa eller liknande frågor användes för analysen: Används samma ord på olika sätt i olika artiklar? Kan orden/meningarna förstås på skilda sätt beroende på hur de används? Hur förändras ordens betydelse beroende på sammanhanget: alltså meningen de står i?

Nyhetsartiklars viktigaste uppgift är att så objektivt som möjligt sprida information om händelser: när, var och hur samt i vissa fall vad skeendet fick för effekt/resultat. "I det klassiska journalistidealet har journalisten en lojalitet - och det är sanningen" (Häger, 2009, ss. 23-24). Objektiviteten spelar roll för läsarens möjlighet att bilda sin egen uppfattning om det som beskrivs. Begreppen valdes ut eftersom samtliga är viktiga för just läsarens möjlighet att skapa sig en egen uppfattning.

4.1.1 Diskursiv praktik

Intertextualitet beskriver hur texter hänger ihop med tidigare texter och framtida texter: en text skrivs aldrig med ord som aldrig använts tidigare (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 77). I studien användes interdiskursivitet, som är en del av intertextualitet. Interdiskursivitet förklarar och behandlar hur olika diskurser och genrer skapar vanliga texter. Detta innefattar också hur olika diskurser förhåller sig till varandra, det vill säga de kan stå i ett försvagande motsatsförhållande eller fungera som ett förstärkande komplement till varandra (Fairclough, 2010, ss. 93, 95).

Interdiskursivitet valdes ut för att se vilka diskurser som användes för att beskriva både aktörer och händelser och vi ställde oss bland annat frågan om huruvida särskilda diskurser valdes ut när en misstänkt kriminell sköts till döds i syfte att beskriva otryggheten, både för poliser och i samhället i stort. Särskilt lämpligt var det också när vi undersökte hur diskurserna beskriver polisens roll och arbete eftersom de oftast har lagen på sin sida och dessutom ska upprätthålla den.

4.1.2 Social praktik

Den sociala praktiken är den sista delen av Faircloughs (2010) tredimensionella modell och det är här de diskursiva praktikerna kopplas ihop till ett större sammanhang. Det är här det klarläggs om de diskursiva praktikerna upprätthåller eller förändrar den sociala ordningen (Winther Jörgensen & Philips, 2000, ss. 75-76).

I studien utgick vi från senmoderniteten som den bredare sociala praktiken. Därför undersöktes hur senmoderniteten hänger ihop med de diskursiva praktikerna i artiklarna om polisens dödsskjutningar. Även Christies teori om idealiska offer (2000) användes för att se om det finns skillnad på hur dessa framställs, detta både ur osäkerhets- och kontrollperspektiv men också för att det gemensamma för alla dödsskjutningar i studien är att gärningspersonerna är poliser och delvis ansvariga för kontrollen.

4.2 Urval

För att besvara frågeställningarna valdes nyhetsartiklar ut från de två stora kvällstidningarna Expressen och Aftonbladet, i vilka det rapporteras om de sex dödsskjutningar som begicks av polisen under 2018. Fallen valdes med anledning av att det var stora skillnader på vilka offren var utifrån de egenskaper som Christie (2000) identifierar som viktiga för att avgöra offerstatus samt att skjutningarna gick till på olika sätt och utspelade sig i olika delar av landet. Att alla artiklar valdes från samma år beror på att lagstiftningen för alla skjutningar var likadan och dessutom var samhällsklimatet samma under året till skillnad från om artiklar valts ut från olika år. Under 2018 ökade otryggheten och hade gjort så även under föregående år³ (Brottsförebyggande rådet, 2019). Dessutom var det ingen exceptionell händelse under året, till exempel ett terrorbrott, politiker mord eller någon stor skandal inom polisväsendet som hastigt kan ha förändrat polisens anseende. Totalt valdes 23 nyhetsartiklar ut, i fem av de sex fallen användes alla nyhetsartiklar och i ett av fallen sällades ett flertal artiklar bort. Det fanns en uppsjö artiklar skriva om just det fallet, därför valdes artiklar som berör det juridiska efterspelet bort till förmån för artiklar som berör själva skeendet. Endast nyhetsartiklar användes eftersom det är kvällstidningarnas framställning av händelserna som är intressant för denna analys.

Kvällstidningar valdes eftersom de når ut till många fler personer varje dag jämfört med dagstidningar och sträcker sig över hela landet (Kantar Sifo, Räckviddsrapport, 2018). Att just

³ Sedan 2014

dess två kvällstidningar valdes beror på att de är de enda kvällstidningarna i Sverige som har hela landet i fokus och inte bara en viss del. Med kvällstidningarnas rikstäckande nyhetsartiklar krävs ingen lokal förståelse eftersom artiklarna skrivs och publiceras med avsikt att kunna upplysa och intressera hela befolkningen, vilket bidrar till studiens trovärdighet. Värt att notera är att de inkluderade kvällstidningarna intar två olika sidor politiskt sett: Aftonbladet identifierar sig som oberoende socialdemokratisk medan Expressen identifierar sig som oberoende liberal.

Alla artiklar hämtades från respektive tidnings hemsida, vilket gör att vi har tillgång till dessa hela tiden. Detta kan dock samtidigt innebära problem eftersom artiklar kan förändras då de ligger på internet, vilket innebär att en artikel även kan förändras från att vi hämtade den till att resultat och analys är genomförda, och även tills dess att studien går igenom i sin helhet av någon annan. För att undvika detta är artiklarna sparade i den form de var när de hämtades.

4.3 Etisk diskussion

Då alla artiklar som valdes ut för studien finns tillgängliga på internet på respektive tidnings hemsida räknar vi dem som offentliga. Det är svårt att helt anonymisera artiklarna, både vilka författarna är men också vilka artiklarna handlar om. Det skedde inte tillräckligt många dödsskjutningar för att de ska gå att blanda ihop och förväxla, däremot talar tillgängligheten på artiklarna till vår fördel, hade någon tagit skada av att exponeras hade namnet inte stått på artikeln heller. Enligt vetenskapsrådets etiska riktlinjer (2019) väger forskningskravet tyngre när det gäller forskning som rör människors livsvillkor, hälsa, minska/ta bort fördomar eller förbättra arbetsmiljö (2019, s 5). Eftersom intresset framför allt ligger i situationerna som offren befann sig i och hur de beskrivs och inte i vilka de var som personer så anser vi att studien uppnår de etiska riktlinjerna om forskning.

För att ändå säkerställa att inga etiska regler bröts användes personernas roller i artiklarna i stället för deras namn, exempelvis omvandlades namn till mamma eller RLC-befäl. Detta gjordes med hänsyn dels till att de inte blivit tillfrågade om att delta i studien, dels till deras rätt till anonymitet.

4.4 Tillvägagångssätt

Efter att artiklarna till studien valts ut gjordes en noggrann genomläsning för att se om det fanns eventuella mönster i hur händelseförlopp, offer, polis och agerande framställdes. Vi

gjorde som så att varje diskurs valdes ut med hänsyn till rollerna och händelserna så polisen fick en roll och offret en annan, på så sätt kunde vi identifiera vilka diskurser som användes för att beskriva polisens handlande och hur de diskurserna förhöll sig till övriga diskurser och dessutom till senmoderniteten. Tydliga mönster för studiens frågeställningar hittades därigenom och med ytterligare genomläsning där artiklarna kodades efter funna mönster och lästes område för område kunde dessa mönster delas in i fyra olika diskurser: ansvars-, osäkerhets- offer- och rättsdiskurs. Dessa analyserades sedan med hjälp av Faircloughs tredimensionella modell (2010), Garlands förklaringsmodell avseende det senmoderna samhället (2002) och Christies teori om det idealiska offret (2000).

4.5 Metoddiskussion

En av diskursanalysens allra största styrkor är att den är funktionell inom väldigt många olika områden: den går att applicera på medietexter som i denna studie, men också på till exempel politiska texter, filmer eller sångtexter om så önskas. Dessutom är det inte forskaren som skapar materialet utan det finns tillgängligt för alla att undersöka, vilket gör att exakt samma material kan användas till andra studier och/eller som underlag för en jämförande studie (Winther Jörgensen & Philips, 2000, s. 10). Det absolut viktigaste när diskursanalys ska användas som metod i en studie är att syftet och frågeställningarna kan besvaras med text (Boréus, 2015, s. 183).

Att vi ville göra en textstudie med just nyhetsmediala texter beror på att vi har större tillgång till nyheter nu jämfört med föregående årtionden, nyheter blir tillgängliga fortare och dessutom har begrepp som ”fake news” eller ”PK-media” blivit populära, därför är det viktigt att undersöka hur de stora medierna presenterar sina nyheter (Törner, 2017).

Liksom alla metoder finns det brister även i diskursanalysen. Winther Jörgensen och Philips (2000) beskriver svårigheten att skilja mellan det diskursiva och icke-diskursiva som en av de absolut största bristerna, dessutom är det svårt att visa vad som står i dialektiskt förhållande, alltså hur en diskurs påverkar eller påverkas av en annan diskurs (2000, s. 93). Det finns också en risk för att forskarens bakgrund och syn på polisen kan påverka tolkningen av texten (Eriksson-Zetterquist, 2015, ss. 53-54). Med tanke på forskningseffekten så bedömer författarna till studien det som en fördel att det är två forskare istället för en eftersom båda har olika bakgrunder och erfarenheter såväl av media som av polis och således kan

uppmärksamma varandra på tolkningar som beror på personliga erfarenheter och/eller fördomar, vilket bidrar till ett mer objektiva och trovärdigt resultat.

4.5.1 Validitet och reliabilitet

Reliabilitet eller trovärdighet som det ofta benämns innebär att studien ska vara genomförd på ett trovärdigt sätt och forskningsrapporten ska kunna övertyga även en kritisk läsare att studien är gjord på det sättet som beskrivits (Repstad, 2007, s. 152). För att det ska vara möjligt krävs transparens, alltså ska en utomstående forskare i princip kunna replikera studien enbart genom att läsa originalet och få samma resultat (Ahrne & Svensson, 2000, s. 25). Validiteten eller bekräftelse/giltighet handlar om att resultatet ska kunna bekräftas av andra studier eller andra oberoende forskare (Repstad, 2007, s. 152). För att validiteten ska vara hög krävs ett tillräckligt antal artiklar för att kunna hitta mönster, vilket rapportförfattarna bedömer vara fallet då mönster har kunnat identifieras.

5. Resultat och analys

Resultatet presenteras för enkelhetens skull utifrån diskurserna som rapportförfattarna identifierat i artiklarna men läsaren bör ha i åtanke att samtliga diskurser går in i varandra på olika sätt, till exempel så kan osäkerhetsdiskursen genom sin poängtering av det hotfulla samhället frånta agenter ansvar, det hotfulla samhället fungerar utmärkt att hänvisa till även vid framställning av polisen som offer. Text och diskursiv praktik analyseras med hjälp av tidigare presenterade begrepp från Fairclough, dvs. transitivitet, modalitet och semiosis. Slutligen presenteras den sociala praktiken som analyserats med hjälp av Garland (2002) och Christie (2000). Den sociala praktiken är också den sista delen av Faircloughs tredimensionella modell (2010, ss. 131-133). Angående eventuella skillnader i rapporteringen beroende på politisk inriktning mellan de två tidningarna som utgjorde underlag för analysen, så beskrevs fallen på ett övervägande likvärdigt sätt och de små skillnaderna som kunde utläsas påpekas i resultatet. Då skillnaderna var små läggs dock ingen vidare betydelse vid dem. För tydlighetens skull har inga citat bakats in i texten, utan samtliga citat står för sig själva.

5.1 Text och diskursiv praktik

5.1.1 Ansvarsdiskurs

Inom ansvarsdiskursen framställs oftast civilpersonen som agenten: civilpersonen tar ett beslut som gör att polisen tvingas agera på ett visst sätt. Trots att det är polisen som skjuter så framställs civilpersonen som styrande vad gäller händelseutvecklingen. Fairclough kallar detta transitivitet (2010, s. 107) och det beskriver vem som tilldelas agentskapet i en händelse.

”Vi har tvingats skjuta verkanseld för att avvärja dödligt våld” (Silverberg & Bustamente, 2018, Aftonbladet).

Här läggs ansvaret på den skjutne och dennes agerande: hen lämnade polisen inget annat val än att skjuta dödande skott för att säkerställa någon annans överlevnad. I fall som detta råder ingen tvekan om att polisens agerande bedöms som helt korrekt av artikelförfattarna.

En annan del av transitiviteten gällande ansvarsdiskursen är att trots att polisen begår en handling, som i detta fall innebär att skott avlossas och att någon dör, så framgår inte händelseförloppet i rubrikerna, i vissa fall framgår inte ens vem som sköt.

”En man fördes till sjukhus efter att polisen skjutit flera skott mot en bil - och avled senare på sjukhus” (Wugk, Thornéus, Forsberg & Laneby, 2018, Aftonbladet).

”Man jagade föräldrar med kniv – sköts ihjäl” (Hellman, 2018a, Expressen).

”Tog stryppgrepp på polisen - träffades av fyra skott” (Johansson, Silverberg & Österman, 2018, Aftonbladet)

”Polis avlossade skott efter hotfull situation - man död” (Westin, Melin, Holmqvist & Somnell, 2018, Aftonbladet)

Det kan förstås som att polisens handling legitimeras och att ansvaret för utgången (att någon dog) inte ligger polisen till last. En sådan legitimering av polisens agerande genom media kan påverka allmänhetens uppfattning av situationen. Forskning visar till exempel att medias skildring av vår gemensamma verklighet, eller “sociala verklighet”, spelar en stor roll för vår uppfattning av denna verklighet (Palm & Bjellert, 2012, s. 15). Denna typ av framställning används i synnerhet då dödsskjutningarna riskerar bli omdiskuterade, det vill säga när den skjutne visserligen anses ha viss skuld till det skedda samtidigt som det finns tvivel kring huruvida det verkligen var den enda tänkbara utgången. Då är detta ett sätt som används för att minska polisens ansvar för händelsen eftersom polisen fräntas agentskap. I en av artiklarna

är det till och med så att artikelförfattaren fråntar polisen det ansvar som polisen själva ålägger sig. Det första citatet är polisens eget uttalande om händelsen och det andra är artikelförfattarens omskrivning av händelsen, båda citaten kommer från samma artikel.

“Händelsen började som ett rutinärende med en handräckning, men övergick till en allvarlig situation där polisen fattade beslut att använda sitt tjänstevapen mot en man i 30-årsåldern” (Hellman, 2018a, Expressen)

“När polis kom till platsen upplevde de att situationen var så hotfull att de tvingades avfira ett tjänstevapen” (Hellman, 2018a, Expressen)

Artikelförfattaren väljer här att byta ut orden *allvarlig* och *fattade beslut* mot *hotfull* och *tvingades*, med resultatet att ansvar fråntas polisen. Artikelförfattarens parafrasering fråntar inte bara polisen ansvar, utan den förenklar också skeendet för läsaren samt tillför dramatik. Garland menar att medias ofta dramatiska sätt att rapportera bidrar till överdrivna uppfattningar om antal och farlighet, såväl vad gäller brottslingar som brott (Garland, 2002, ss. 157-158).

I andra fall, se citat nedan, läggs agentskapet och därmed ansvaret helt och fullt på den skjutne, det gäller fall där artiklarna beskriver en händelse där polisen blir ett offer för den dödes agerande och där polisens skjutande framställs som helt korrekt. I dessa fall beskrivs den döde som kriminell och dömd på förhand, trots principen om oskuldspresumtion, det vill säga att en misstänkt ska betraktas som oskyldig tills motsatsen bevisats. I artiklar som är skrivna på detta vis framgår inga tveksamheter om att polisen har agerat helt rätt: den döde har sig själv att skylla och hans agerande beskrivs som helt avgörande för utgången. Semiosis definieras som skapandet av mening och i artiklar som är skrivna på detta vis skapar artikelförfattaren en gärningsperson (Fairclough, 2010, s. 213).

”Rånare gick till attack – sköts ihjäl av polis” (Rådne & Åkesson, 2018, Expressen).

”Skjutne mannen i Luleå hotade föräldrarna” (Silverberg, 2018, Aftonbladet).

Viktigt att poängtera är dessutom att flera av de inkluderade citaten i analysen är rubriker, så även dessa, en från vardera tidningen. Rubriken ska dra intresse till artikeln men den sätter också tonen för innehållet. Med rubriker som dessa finns risk för att läsaren uppfattar den misstänkta gärningspersonen som en dömd gärningsperson. Dessutom framgår även här att den skjutne bär ansvaret för det skedd. I den andra rubriken har polisen till och med tagits ur ekvationen helt och hållet, rubriken talar enbart om att en man som var upptagen med att hota

föräldrar blev skjutne. Att lägga hela ansvaret på den skjutne är ett sätt att hänvisa till faktorer som polisen inte rör över, något som forskning visar är vanligt förekommande från polisens sida och eftersom vardagsrapporteringen om polisen fyller ett slags budbärfunktion så bidrar den till framställningen av polisen som offer för yttre omständigheter (Holgersson, 2018a, ss. 7, 28; Palm & Bjellert, 2012, s. 9) . Vardagsjournalistiken fyller alltså en viktig funktion för polisens räkning: att bevara eller förstärka polisens legitimitet och varumärke genom att publicera information från polisen som obestridd fakta. Forskning visar att polisen är högst benägen att skönmåla sin verksamhet i syfte att skydda sitt varumärke och sin legitimitet (Holgersson, 2018a, s. 6) så publiceringen av deras uttalanden utan något som helst ifrågasättande kan i praktiken innebära att journalistiken hjälper polisen att skönmåla sin verksamhet.

En annan del av transitiviteten som kan avläsas är att den döde tillskrivs vapen som ett slags epitet. I flera av artiklarna står att läsa om hur polisen möttes av en knivman eller att polisen inte såg en person utan enbart ett vapen. Detta kan tolkas som ett slags förenklande av den skjutne, vilket gör att den okritiska läsaren inte behöver skapa sig en egen uppfattning av personen i fråga, utan kan istället överta artikelförfattarens bild. Forskning har visat att nyhetskonsumenter har en benägenhet att ta över mediernas levererade bild av den "sociala verkligheten" (Palm & Bjellert, 2012, s. 15). Personen som skjutits framställs som ett vapen och därmed som farlig, på så vis kan eventuella frågetecken kring polisens agerande och ansvar elimineras.

"Polisen som stod i trappan ropade då i stället kniv" (Sundkvist, 2018 Expressen)

"En knivman greps av polisen tidigt på måndagsmorgonen efter ett tillslag i en lägenhet i Skärholmen i södra Stockholm" (Hellman, 2018b Expressen).

"Möttes av knivman" (Hellman, 2018b Expressen).

Värt att notera är att Expressen tenderar att använda sig av detta sätt att beskriva personer något mer än Aftonbladet men eftersom skillnaderna är små kan inga slutsatser dras från detta.

5.1.2 Osäkerhetsdiskurs

Denna diskurs handlar om hur situationen polisen befann sig i innan de sköt framställs. Sådana beskrivningar förekommer i nästan varje artikel och har analyserats med hjälp av Faircloughs (2010) begrepp modalitet, alltså hur starkt ett påstående är (2010, ss. 106, 287).

Ju högre modalitet ett påstående har desto starkare är det och för denna studies räkning kan det översättas till: ju högre modalitet, desto mer fördelaktigt för polisen.

”Polisen uppger själva att en hotfull situation uppstått i samband med en kontroll av en person”
(Westin, Melin, Holmqvist & Somnell, 2018, Aftonbladet)

”Polismännen upplever ju att de har hamnat i en situation som är en nödvärnssituation” (Österman, 2018a, Aftonbladet).

“Sköts ihjäl i ryggen - polis hävdar nödvärn” (Sundkvist, 2018, Expressen)

Här är modaliteten inte särskilt hög utan det framgår tydligt att det handlar om polisens subjektiva upplevelser. Artiklar som dessa bedöms i viss mån vara ifrågasättande mot polisen eftersom de inte anses vara fullt legitimerande för polisen. När situationer beskrivs med hänvisning till polisens *upplevelse* eller med betoning på att polisen *hävdar* eller *uppger* något, istället för som objektiv sanning, så lägger det tonen för hela artikeln: situationen avgör händelseförloppet och därför blir hela händelseförloppet, med utgången inkluderad, ifrågasatt.

I andra artiklar, är modaliteten väldigt hög och det förekommer inget ifrågasättande överhuvudtaget; det handlar om artiklar där författaren uppenbarligen bedömer polisens beskrivning av händelsen som fullständigt trovärdig och i princip fungerar som en referent av polisens utsaga (Winther Jörgensen & Philips, 2000, s 75-76). Artiklar av detta slag bekräftar den rådande sociala praktiken och förstärker en redan utbredd osäkerhet och som Palm och Bjellert (2012) har visat så sker detta till fördel för polisen eftersom deras roll framstår som viktigare i ett osäkert samhälle än i ett tryggt och säkert samhälle (2012, ss. 137, 143).

”Polismannen avlossade skott och när föraren inte avbröt angreppet avlossade polisen ytterligare skott”
(Bråstedt, Samuelson & Theander Olsson, 2018, Expressen).

”Det var i samband med att en polispatrull jagade efter några misstänkta rånare vid en badplats i Linköping som en våldsam situation sedan uppstod” (Johansson, Silverberg & Österman, 2018, Aftonbladet).

I artiklarna där modaliteten är hög är det polisen som beskrivs som offret, det är de som blir utsatta och det är den som blir skjuten som tvingar polisen att agera på det sättet. Det är också tydligt att den som blir skjuten framställs som ensamt ansvarig för den eskalerade situationen, vari polisen faller offer för personens handlingar och tvingas skjuta. Ett sådant synsätt påverkar inte bara utvecklings- och förbättringspotentialen negativt, utan kan även bidra till att utsätta såväl poliser som civilpersoner för risker och faror som kunde ha undvikits med

bättre kunskaper i kommunikation och konflikthantering, det vill säga öka osäkerheten ytterligare (Holgersson, 2018a, ss. 7, 78).

5.1.3 Offerdiskurs

För att identifiera och analysera offerdiskursen utgick vi från Christies (2000) Det idealiska offret och de fem kriterierna som ska vara uppfyllda: offret ska vara svagt, upptaget med ett respektabelt projekt och befinna sig på en respektabel plats samtidigt som gärningsmannen ska vara stor och ond och okänd för offret. Detta samtidigt som offret ska vara starkt nog för att göra sin röst hörd men inte utgöra ett hot mot någon annan (2000, ss. 48, 51-52). Samtliga offer som det skrivits om i artiklarna är avlidna men i hälften (tre) av fallen har istället anhöriga gjort sin röst hörd. Det första som kan konstateras att det finns fler artiklar om fallen där en anhörig har uttalat sig än om övriga fall: 13 respektive 10. Forskning har visat att polisen genom sin expertis på sitt område alltid har en mer eller mindre central roll i rapporteringen om polisen och deras arbete, vilket ger dem ett tolkningsföreträde men här har alltså de anhöriga lyckats göra sin röst hörd (Palm & Bjellert, 2012, s. 140).

När offerdiskursen analyserades var Faircloughs (2010) begrepp intertextualitet av högsta vikt då vi jämförde uttrycken i artiklarna. Intertextualitet innebär att texternas och uttryckssättens förhållande till varandra undersöks och konstateras (2010, ss. 94-95).

”Jag känner att vi måste berätta om händelsen, eftersom det enda som finns därute nu polisernas version. Ett barn med Downs syndrom och autistisk. Hur skulle han kunna vara så hotfull? Det finns inte” (Westin, 2018, Aftonbladet).

Ovan har en mamma till en av de skjutna uttalat sig, i uttalandet finns många delar av det idealiska offrets kriterier. Det mest uppenbara är att offret beskrivs som ett barn med diagnoser: Christies (2000) första kriterium om svaghet uppfylls alltså direkt. Dessutom antyds starkt att polisernas version inte stämmer: mamman vill berätta om händelsen eftersom enbart polisens version finns tillgänglig. Polisen framställs således som tvivelaktiga karaktärer; de döljer något, alltså har misstag begåtts. Offret å sin sida beskrivs inte som hotfull; han har inte gjort något fel. Dessutom lyckas mamman göra sin röst hörd och peka ut polisen som ansvariga utan att framstå som hotfull; hon talar inte illa om polisen utan nöjer sig med att påtala att det enbart är polisens version som finns att tillgå samt att det finns behov av förändring för att skydda eventuella framtida offer. På så sätt framstår hon som orolig, inte hotfull (Christie, 2000, s. 50). I denna typ av rapportering, som Palm & Bjellert (2012) kallar

undantagsjournalistik, problematiseras polisens versioner vilket gör att offret och/eller offrets anhöriga får en mer framträdande roll medan polisens dominans minskar (2012, s. 141).

”Jocke hade levt i dag om det hade varit erfarna poliser. Det hade han i Stockholm också gjort, säger pappa. Vi vill inte att det här ska passera obemärkt. Vi vill att det ska bli en förändring inom polisen, så att ingen annan råkar ut för något liknande, säger mamma” (Sundkvist, 2018, Expressen).

Personen som sköts till döds led av psykisk sjukdom och dödsskjutningen inträffade under en handräckning från polisen. Här blir polisen tydligt utpekad som ansvarig av de anhöriga och återigen framställs som offret svagt (psykiskt sjuk) i förhållande till polisen. Av artikeln framgår också att han befinner sig i sitt eget hem, vilket ytterligare förstärker hans offerstatus, eftersom han knappast kan klandras för att vara i sitt eget hem (Christie, 2000, s. 48). När polisen pekas ut som ansvariga tas också ett annat delvis liknande fall upp av föräldrarna som citerats ovan vilket gör att deras argument stärks ännu mer.

I båda dessa fall framställs den skjutne som relativt nära det idealiska offrets status, mycket tack vare den sista av Christies (2000) punkter: som för denna analys betyder att de anhöriga lyckats göra sin röst hörd. I det tredje fallet där anhöriga uttalar sig i media är det mer dubbelt, den skjutne utmålas delvis som ett offer men det är inte helt oproblematiskt.

”Man märkte när barnet var ett halvår att han började må riktigt dåligt. Han var hos läkaren och hade svår ångest. Han slutade inte äta men han åt väldigt lite, så han gick ner i vikt. Jag vet att många reagerade, säger sambon till SVT.” (Lindahl, 2018, Expressen)

I samma artikel står det även att läsa:

”Polisen ska även ha sett honom köra på parkeringen utanför sitt jobb trots att han fått körkortet indraget, vilket var varför man övervakade honom den dag som slutade i polisjakten och hans död” (Lindahl, 2018, Expressen).

Det framkommer förmildrande omständigheter i artikeln: den skjutne har mått dåligt en längre tid, vilket uppmärksammas av människor hans närhet, samtidigt som det framkommer att han har begått lagbrott och att det var därför polisen jagade honom. Artikeln ger den skjutne viss offerstatus, dock uppfylls inte tillräckligt många av kriterierna för att han ska anses vara ett legitimt offer. Både det indragna körkortet, att han kör bil ändå och att han initierar en polisjakt fråntar honom möjligheten att uppfylla dessa eftersom han samtidigt är en gärningsperson (Christie, 2000, s. 55). Här framstår dock den skjutnes familj som offer istället.

”Två poliser står utanför. Sen säger de bara att vi har ett tråkigt besked att lämna. Han har avlidit för att han försökte köra på två poliser då har de skjutit verkanseld mot honom. De hade ingen mer information att lämna utan hänvisade mig till 11414. Sen gick de och lämnade mig där, säger sambon” (Lindhahl, 2018, Expressen).

Här förstås att gentemot sambon lämnar polisens agerande mycket att önska. Informationen hon fick framställs som knapphändig och vid övriga frågor förväntas hon vända sig till 11414. Då den skjutnes offerstatus går att ifrågasätta kan familjens offerstatus vara en gyllene medelväg. Då sambon kritiserar polisens tillvägagångssätt och berättar om den skjutne kan artikelförfattaren delvis lösgöra sig från polisens tolkningsföreträdare: det blir svårare att enbart beskriva polisens sida av händelsen, samtidigt som journalisten inte helt tar avstånd från den. Forskning visar att polisen, i egenskap av experter på sitt område, alltid behåller en viss makt att definiera händelserna som beskrivs, även då de ifrågasätts på olika sätt (Palm & Bjellert, 2012, s. 141). Istället kan den skjutnes familj, som inte har gjort något fel, ges offerstatus och på så sätt slipper artikelförfattaren ”välja sida”.

I samtliga fall där anhöriga har uttalat sig råder det inga tvivel om att den skjutne helt eller delvis uppnår legitim offerstatus, av de resterande tre fallen är det två stycken där det i framställningen inte finns minsta tvekan om att den skjutne bär skulden och ansvaret för dödsskjutningen.

”När polispatrullen kommer fram möts man av en knivbeväpnad man som skadar en kvinna, säger vakthavande befäl” (Silverberg & Bustamente, 2018, Aftonbladet).

”Polisen sköt i nödvärn efter att ha attackerats av mannen” (Larsson, 2018, Aftonbladet).

I båda dessa fall beskrivs den skjutne som någon som blir tagen på bar gärning: han begår en kriminell handling samtidigt som han skjuts ihjäl och polisens agerande och beskrivning av situationen framställs som helt korrekt och utan anledning att ifrågasätta. I samtliga artiklar som berör dessa två fall saknas uttalanden från anhöriga, vilket gör det lättare att helt gå på polisens versioner av händelserna och således låta polisen fungera som ett slags “medförfattare” i rapporteringen (Palm & Bjellert, 2012, s. 140).

Det finns också fall där polisens berättelse ifrågasätts trots att det är den enda berättelsen som finns tillgänglig. Då får den skjutne lite plats i artikeln medan fokus istället riktas mot polisen och huruvida deras agerande verkligen var korrekt.

”En ”allvarlig situation” (artikelns egna citationstecken) uppstod och polisen sköt den misstänkte som senare dog av skadorna” (Westin, Forsberg & Laneby, 2018, Aftonbladet)

”Jag vet inte exakt varför man var tvungen att använda tjänstevapnet, det får utredningen visa, säger RLC-befäl på polisen i region Nord.” (Westin, Forsberg & Laneby, 2018, Aftonbladet).

”Den polispatrull som sedan anlände till platsen uppfattade att situationen var så hotfull att en av dem använde sitt tjänstevapen” (Hellman, 2018a, Expressen).

Ovanstående citat berör alla samma fall och just i detta fall var begreppet intertextualitet extra viktigt eftersom situationen beskrivs med samma ord som övriga artiklar men med tillägg av ytterligare skrivtecken eller med betoning på subjektiviteten, något som inte uppmärksammats om inte texterna jämförts mot varandra (Fairclough, 2010, ss. 94-95). Med hjälp av detta kunde vi från artiklarna utläsa vissa tvivel dels kring korrektheten i beskrivningen av situationen och händelseförloppet, dels gällande utgången. Av alla artiklar som använts till studien är det enbart den översta från Aftonbladet som använt citationstecken runt uttrycket *allvarlig situation* för att tydliggöra att det är polisens subjektiva upplevelse. I något fler artiklar har uttrycket *uppfattade* situationen som hotfull eller liknande använts, dock enbart i fall som blivit ifrågasatta och omdiskuterade efteråt. Detta tolkas som ett indirekt ifrågasättande av polisens agerande och även om den skjutne inte erhåller fullgod offerstatus så framställs polisens agerande i viss mån som tvivelaktigt.

Ytterligare uttryck för tvivel kring polisens agerande i nämnda fall går att finna i beskrivningen av vad som händer efteråt:

”Händelsen utreds av särskilda åklagarkammaren” (Westin, Forsberg & Laneby, 2018, Aftonbladet).

Ovanstående citat ser inte ut att uttrycka nämnvärt tvivel när det får stå för sig själv men när det jämförs med andra, liknande förklaringar så framgår journalisternas tvivel i det första citatet tydligare:

”En särskild åklagare utreder nu polismannens agerande, vilket är standard när verkanseld används” (Wugk, Thornéus, Forsberg & Laneby, 2018, Aftonbladet).

I det första citatet saknas den sista delen från det andra citatet, det vill säga att den upprättade anmälan är rutinmässig, vilket gör att det framstår som något ovanligt som behöver poängteras. Polisens agerande framställs då som misstänkt felaktigt och något som kräver utredning. I de övriga artiklarna poängteras alltid att anmälan är standard (såvida det ens nämns något om att polisen utreds) vilket får motsatt effekt, det vill säga polisens agerande

misstänkliggörs inte utan utredningen är helt enkelt standardförfarande. Något som också är värt att påpeka är att mannen troligtvis led av en psykos vid tidpunkten för skjutningen, vilket innebär att även om han inte erhåller fullgod offerstatus så uppfyller han ett kriterium (svaghet) (Christie, 2000, s. 48). Detta kan delvis förklara tvivlet som framgår av framställningen gällande polisens agerande.

5.1.4 Rättsdiskurs

Rättsdiskursen fokuserar på de juridiska uttrycken som förekommer i artiklarna, då några av dessa var vanligt återkommande. Till hjälp används Faircloughs tidigare berörda begrepp transitivitet, alltså var agentskapet ligger och hur det beskrivs (2010, s. 107) och begreppet semiosis, det vill säga skapandet av mening och dess dialektala förhållande till den övriga texten. Alltså: vad får orden eller innebörden för betydelse beroende på hur de presenteras i artiklarna? (2010, s. 230).

”Rutinmässigt anmäler vi alltid den här typen av händelser till särskild polisåklagare som tittar på vårt agerande, säger polisen presstalesperson” (Österman, 2018b, Aftonbladet).

”En särskild åklagare utreder nu polismannens agerande, vilket är standard när verkanseld används” (Wugk, Thornéus, Forsberg & Laneby, 2018, Aftonbladet).

Här framkommer att åklagare utreder polisens agerande, dock är det viktigt att notera att det också tydligt framgår att det är standard med utredning när polisen skjuter. Det misstänks alltså inte att polisen begått tjänstefel eller brutit mot lagen på annat sätt, polisen utreds enbart för att det är rutin. Utredningen framstår då som slentrianmässig och ges heller ingen vidare uppmärksamhet i artiklarna, trots att någon skjutits ihjäl och att anhöriga troligtvis vill ha svar. Detta hänger ihop med ansvarsdiskursen på så sätt att det i praktiken innebär att polisen kan undvika såväl reflektion som ansvarstagande så länge tjänstefel eller brott inte kan bevisas (Holgersson, 2018a, s. 39). När poängtering om utredningens rutinmässighet däremot utelämnas så framgår det tydligare för läsaren att polisen faktiskt står under misstanke för tjänstefel eller brott och inte bara utreds för syns skull.

I alla sex fall men inte i alla artiklar poängteras att en utredning upprättats mot den skjutne, så även i de mer omdiskuterade fallen.

”En förundersökning om grovt olaga hot är påbörjad” (Westin, Melin, Holmqvist & Somnell, 2018, Aftonbladet).

I samma artikel får läsaren också veta:

“Han som sköts till döds av polisen, var autistisk och hade Downs syndrom” (Westin et al, 2018, Aftonbladet)

Här framgår polisens definitionsmakt tydligt i rapporteringen då flera aspekter kan uppfattas som märkliga för den utomstående, till exempel att en död person kan vara föremål för förundersökning eller att en person med nämnda diagnoser kan framstå som så hotfull mot polisen att det föreligger skäl för utredning om grovt olaga hot. Poängteringen av att anmälan upprättats mot den skjutne bidrar till framställningen av polisen som offer för yttre omständigheter och av civilpersonen som farlig (Holgersson, 2018a, s. 40). I artikeln framkommer också att mannen i fråga bar på en leksakspistol, vilket gör det hela än mer motsägelsefullt eftersom det både kan stärka och försvaga polisens beskrivning om en hotfull situation, beroende på vem läsaren uppfattar som huvudrollsinnehavare. Med offret som huvudperson försvagas polisens beskrivning eftersom ett leksaksvapen inte är att betrakta som hotfullt, med polisen i huvudrollen förstärks istället bilden av en hotfull situation med hänvisning till att det är svårt att se skillnad på riktiga respektive leksaksvapen.

Att förundersökningar startar mot den skjutne personen nämns dessutom ofta i direkt anslutning till omnämmandet av den rutinmässiga utredningen av polisen, vilket kan tolkas som ett slags legitimerande av polisens agerande. Att de två utredningarna nämns sida vid sida kan bli problematiskt för läsaren, eftersom framställningen kan ge upphov till en uppfattning dels om att förundersökningarna hänger ihop och är beroende av varandra men också om att det är samma människor som utreder båda fall:

”Två förundersökningar har under morgonen inletts efter dödsskjutningen. En om tjänstefel mot polisen som avlossade sitt vapen och en om försök till mord när det gäller den döde mannens agerande” (Österman, 2018a, Aftonbladet).

När förundersökningarna kopplas samman på detta sätt blir det problematiskt, eftersom det i själva verket är olika instanser som utreder civilpersonens agerande respektive polisens agerande: polis och/eller åklagare utreder civilpersonen och den särskilda åklagarkammaren utreder polisen (Åklagarmyndigheten, 2019).

När de två olika utredningarna kopplas samman framstår det inte som förvånande att förundersökningen mot polisen läggs ner, eftersom det bidrar till att framställa den skjutne

som hotfull, vilket samtidigt ger polisen viss offerstatus och fråntar dem ansvar (Holgersson, 2018a, s. 40).

5.2 Social praktik

5.2.1 Polisen och media i vår tid

Det som framkom i den tidigare forskningen vad gäller polisens utbildning, det vill säga att den enbart förbereder dem på "värstascenarion" och att skjutövningarna endast erbjuder träning i att träffa vitala organ stämmer väl överens med det Garland (2002) skriver om att hög brottslighet betraktas som ett socialt faktum och att rädslan för brott är väl utbredd i samhället (2002, ss. 10, 90, 147) (Holgersson, 2018a, ss. 5, 88). Såväl enskilda poliser som Polismyndigheten som organisation påverkas, i likhet med oss andra, av den kollektiva uppfattningen av brott och brottslingar och den ökande osäkerheten i samhället. Detta är en av förklaringarna till polisutbildningens enkelspåriga inriktning på mardrömsscenario med övning på dödlig verkanseld (Holgersson, 2018a, ss. 5, 88). Den höga brottsligheten som ett socialt faktum och den utbredda rädslan i samhället framkommer även i diskurserna. Ansvarsosäkerhets- och offerdiskursen används samtliga med fördel till exempel då situationer vari den skjutne framställs som farlig, hotfull och ensam ansvarig för det skedda ska beskrivas. Det är lätt att dra slutsatsen att flera av de dödsskjutningarna som ägde rum under 2018 kunde ha undvikits om polisen varit mer benägna till att ta ansvar och utvecklas än till att hänvisa till yttre faktorer och således framställa sig som offer (Holgersson, 2018a, s. 121).

I osäkerhetsdiskursen, där framför allt modaliteten är i fokus, försöker polisen ofta framställa sig som offer dels för ett hårdare samhällsklimat, dels för konfliktsökande/aggressiva civilpersoner: polisen hamnade i en situation vari polisen tvingades att skjuta dödlig verkanseld, ansvaret för utgången ligger hos civilpersonen vars agerande anses helt avgörande. Polismyndighetens å sin sida tar inget ansvar för den markanta ökningen av polisens dödsskjutningar av civila sedan 2000, utan hänvisar till yttre omständigheter, vilket lämnar den enskilde polisen lite utrymme för reflektion och ansvarstagande. Bristen på ansvarstagande genom hänvisning till yttre omständigheter har påvisats i tidigare forskning, såväl av Holgersson som av Palm och Bjellert (2018a, ss. 7, 28, 121; 2012, s. 71). Garland (2002) skriver om hur den kriminella delvis anses vara olik oss andra på ett grundläggande plan och att brottslingen, i egenskap av en hotfull, farlig och ovärdig (icke-)människa, måste exkluderas från samhället snarast möjligt i syfte att beskydda allmänheten. Det tidigare

rehabiliteringsidealet får stå åt sidan när den kriminella inte längre anses gå att förändra (2002, ss. 12, 135, 140). När polisen ikläder sig offerrollen samtidigt som kriminella anses vara onda och skrämmande så får det en legitimerande effekt på polisens dödsskjutningar av civila: polisen måste skydda sig själva och allmänheten i detta osäkra samhälle och då får man räkna med lite spill då och då, det vill säga att polisen ibland skjuter ihjäl civilpersoner.

Nära detta ligger utvecklingen i synen på brottsoffer. Brottsoffret har fått en upphöjd status under senmoderniteten och fungerar numera som en källa till inspiration och legitimering när det kommer till kriminalpolitiska initiativ och reformer. Synliggörandet av brottsoffret i kombination med att alla anses vara potentiella offer bidrar till att osäkerheten fortsätter öka och breda ut sig (Garland 2002, ss. 129, 143-144). Offerrollen uppmärksammas i dem för denna analys inkluderade artiklarna men den tilldelas olika aktörer: ibland framställs den skjutne som offer, andra gånger är det den skjutnes anhöriga som tilldelas offerstatus och relativt ofta tilldelas polisen offerrollen. När polisen framställs som offer så handlar det inte bara om att de fallit offer för en farlig civilperson i en specifik situation, utan också om att de är offer för den ökande kriminaliteten och osäkerheten i samhället i stort (Palm & Bjellert, 2012, s 71). Exempel på hur polisen tar eller tilldelas offerrollen finns i samtliga diskurser, så även i rättsdiskursen där det i rapporteringen om samtliga inkluderade fall (dock inte alla artiklar) uppmärksammas att en förundersökning inletts mot den skjutne personen, trots att personen avlidit vid tidpunkten för publiceringen av artiklarna.

Det som Palm och Bjellert (2012) kallar vardagsjournalistik, alltså den typ av rapportering som delger allmänheten polisens uttalanden som fakta, utan att ifrågasätta eller problematisera det polisen säger, kan innebära både för- och nackdelar för såväl polisen som media. Fördelaktigt är att den kollektiva uppfattningen om ökande kriminalitet och osäkerhet i samhället bekräftas och till och med förstärks, eftersom rädslan säljer tidningar samtidigt som polisens handlingar legitimeras (Palm & Bjellert 2012, ss. 9, 69) (Garland 2002, ss. 157-158). Nackdelarna, som författarna till denna studie ser det, är att allmänhetens förtroende för både media och polis riskerar att sjunka när polisen gör uppenbara misstag som media underlåter sig att kritiskt granska för att istället agera budbärare åt polisen (Palm & Bjellert, 2012 s. 9).

Populismen som Garland (2002, s. 6) skriver om tar sig för Polismyndighetens räkning uttryck i form av skönmålning av verksamheten: genom att se bra ut hoppas polisen säkra förtroende och stöd från allmänheten och detta hjälper vardagsjournalistiken till med genom att publicera polisens uttalanden som fakta (Palm & Bjellert, 2012, s. 9). Forskning visar att

polisens fokus på att se bra ut påverkar deras möjligheter att utvecklas och bli bättre (Holgersson & Wieslander, 2017, s. 24) och det senmoderna samhällets förkärlek till enkla och kortsiktiga lösningar gör sig påmind: kortsiktigt riskerar polisen sänkt förtroende av att kritiskt granskas men, som vi ser det, ur ett långsiktigt perspektiv riskerar både polisen och media sänkt förtroende på grund av polisens skönmålning och medias underlåtenhet att kritiskt granska polisens uttalanden och arbete.

6. Avslutande diskussion

Fyra diskurser identifierades under arbetets gång: ansvars-, osäkerhets-, offer- och rättsdiskurs. Vad gäller ansvarsdiskursen så handlar den främst om att i framställningen frånta polisen ansvar genom att lägga agentskapet hos civilpersonen i fråga. Denna diskurs återfanns i rapporteringen om samtliga sex fall, alltså oavsett den skjutnes offerstatus, vilket vi anser bekräftar Palm & Bjellerts (2012) slutsatser om polisens tolkningsföreträde i rapporteringen om dem själva och arbetet de utför i allmänhet och i synnerhet vad gäller vardagsrapporteringen.

Osäkerhetsdiskursen används för att beskriva situationen polisen befann sig i innan han/de avlossade skott: ju mer hotfull situationen framställs som, desto mer legitimitet får polisens agerande. Osäkerhetsdiskursen har identifierats främst i rapporteringen om fyra av sex fall och det hänger ihop med agentskap och offerstatus så till vida att då den skjutne framställs som helt ansvarig för polisens agerande och således erhåller låg eller ingen legitimitet som offer så framhålls inte osäkerheten med samma energi som i de mer tveksamma fallen, det vill säga de fall där den skjutne erhåller viss offerstatus samtidigt som polisens agerande kan ifrågasättas. Framställningen av den osäkra situationen och i förlängningen det osäkra samhället bidrar till polisens legitimitet eftersom det är de som ska skydda oss: ju osäkrare samhälle, desto viktigare blir polisen (Palm & Bjellert, 2012, s. 143).

Offerdiskursen identifierades i samtliga fall men i tre av fallen gick offerrollen till polisen och i resterande fall var det anhöriga till den skjutne som fick axla offerrollen, för sin närståendes räkning. Här framgick både polisens definitionsmakt och offrets upphöjda status på så sätt att när en anhörig lyckas göra sin röst hörd så minskar polisens dominans i och över rapporteringen. Utan de anhörigas berättelser läggs agentskapet lättare hos den skjutne och polisen blir så offer för både en hotfull situation och en farlig person och behåller därmed sitt tolkningsföreträde (Garland, 2002, s. 11) (Palm & Bjellert, 2012, s. 141).

Rättsdiskursen identifierades i samtliga fall och handlar om de juridiska uttrycken i artiklarna, med fokus på upprättade anmälningar och förundersökningar. Rättsdiskursen hänger ihop med ansvarsdiskursen på så sätt att polisen slipper reflektera över och ta ansvar för sitt agerande så länge varken tjänstefel eller brott kan styrkas (Holgersson, 2018a, s. 39).

Att det krävs bevisning som räcker för att i laglig mening fastslå tjänstefel eller brott för att ett felaktigt agerande över huvud taget ska uppmärksammas som just felaktigt av Polismyndigheten tyckte vi var särskilt intressant eftersom det är signifikant för polisen men inte för de flesta andra förvärvsarbetare i landet. En förklaring till Polismyndighetens ovilja/oförmåga att se över sina rutiner är deras starka fokus på att se bra ut, på bekostnad av verklig förbättring (Holgersson & Wieslander, 2017, s. 25).

Såväl överraskande som intressant fann vi Palm och Bjellerts (2012) slutsats om att polisen och vardagsjournalistiken fungerar som ett team med polisen som inkomstbringande nyhetskälla och vardagsjournalistiken som ett slags budbärare åt polisen (2012, s. 140). Detta kunde vi se i 20 av 23 artiklar, i resterande fall ägnade sig journalisten/erna i varierande grad åt kritisk granskning av polisens uttalanden och agerande, alltså det Palm och Bjellert (2012) kallar undantagsjournalistik (2012, s. 141).

Referenslista

Boréus, K. (2015). Diskursanalys. i: Ahrne, G. & Svensson, P. red. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2:a upplagan red. Stockholm: Liber, ss. 176-190.

Brottsförebyggande rådet (2019). *Otrygghet och oro begränsar vardagslivet*.

<https://www.bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2019-01-15-otrygghet-och-oro-for-brott-begransar-vardagslivet.html> Hämtad 2019-06-09

Bråstedt, M. Samuelson, F. & Theander Olsson, M. (2018). Man död – sköts under polisjakt. *Expressen*. 27 mars. <https://www.expressen.se/nyheter/skottlossning-i-orebro-1/> Hämtad 2019-04-28

Christie, N. (2000). Det idealiska offret. i: Åkerström, M. & Sahlin, I. red. *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur AB, ss. 46-60.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. i: Ahrne, G. & Svensson, P. red. *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, ss. 34-54.

Fairclough, N. (2010). *Critical discourse analysis. The critical study of language*. 2:a upplagan red. New York: Routledge.

Garland, D. (2002). *The culture of control - Crime and social order in contemporary society*. 1:a upplagan red. Chicago: The university of Chicago press.

Hellman, M. (2018a). Man jagade föräldrar med kniv – sköts ihjäl. *Expressen*. 27 mars. <https://www.expressen.se/nyheter/man-skots-ihjal-av-polis-jagade-foraldrar-med-kniv/> Hämtad 2019-04-28

Hellman, M. (2018b). Polis sköt ihjäl man i Stockholm. *Expressen*. 23 april. <https://www.expressen.se/nyheter/stockholm/polis-skot-mot-man-i-stockholm-under-mandagsmorgonen/> Hämtad 2019-04-28

Holgersson, S. (2018a). *Justitieministern: "Sätta hårt mot hårt" - En studie av polisens användning av våld och förmåga att hantera konflikter*, Linköping: Linköpings universitet. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1269617/FULLTEXT01.pdf>

Holgersson, S. (2018b). *Ursäkta, men vi är faktiskt POLISEN och vi står över lagen!*, Linköping: Linköpings universitet.

<https://www.google.se/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiAlZ-o0ZjiAhXcisMKHRm1BggQFjAAegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fliu.se%2F-%2Fmedia%2F0-2018%2F07-dok%2Fcarer-rapport-stefan-holgersson.pdf&usg=AOvVaw17lijpxLHiuMYq-7yw7VKh>

Holgersson, S. & Knutsson, J. (2008). *Individuella arbetsprestationer i uniformerat polisarbete*, Växjö: Polisutbildningen, Växjö universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:798268/FULLTEXT01.pdf>

Holgersson, S. & Wieslander, M. (2017). *How aims of 'looking good' may limit the possibilities of 'being good': The case of the Swedish police*, Linköping: Linköpings universitet. <https://static1.squarespace.com/static/5437a800e4b0137bd4ed4b13/t/5a5ad61b8165f521dd4a9f6d/1515902497934/EGOS+SH+MW+Swedish+Police.pdf>

Häger, B. (2009). *Reporter - en grundbok i journalistik*. Stockholm: Nordstedts.

Johansson, A. Silverberg, J. & Österman, H. (2018). Tog strypgrepp på polisen – träffades av fyra skott. *Aftonbladet*. 22 juli. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/dd9O7w/tog-strypgrepp-pa-polisen--traffades-av-fyra-skott> Hämtad 2019-04-13

Larsson, P.J. (2018). Man död – sköts av polis i nödvärn. *Aftonbladet*. 21 juli. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/gPeP2k/man-dod--skots-av-polis-i-nodvarn> Hämtad 2019-04-13

Lindahl, M. (2018). Amandas sambo dödad av polis – berättar om sorgen. *Expressen*. 18 december. <https://www.expressen.se/nyheter/amandas-sambo-dodad-av-polis-berattar-om-sorgen/> Hämtad 2019-04-28

Orvesto Konsument, (2019). *Räckviddsrapport 2018 helår*. [Online] Available at: https://www.kantarsifo.se/sites/default/files/reports/documents/rackviddsrapport_orvesto_konsument_2018_helar_0.pdf [Använd 18 April 2019].

Palm, G. & Bjellert, P. (2012). *En trygg polis i ett otryggt samhälle - nyhetsmediernas bild av polisen och polisarbetet*, Växjö: Linnéuniversitetet. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:588325/FULLTEXT02.pdf>

- Polismyndigheten, (2019). *Polisen.se*. [Online] Available at: https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/polisens-valdshjalpmedel-1990-2018-extern.pdf [Använd 13 Maj 2019].
- Polismyndigheten, (2019). *Uppdrag och mål*. <https://polisen.se/om-polisen/uppdrag-och-mal/>
Hämtad 2019-05-27
- Repstad, P. (2007). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällskunskap*. 4:e upplagan red. Lund: Studentlitteratur AB.
- Rådne, J & Åkesson, L. (2018). Rånare gick till attack – sköts ihjäl av polis. *Expressen*. 21 juli. <https://www.expressen.se/nyheter/polis-skot-ranare-efter-attack-bada-till-sjukhus/>
Hämtad 2019-04-13
- Råstam, H. (2012). *Fallet Thomas Quick*. Stockholm: Ordfront förlag.
- SFS 1969:84. *Kungörelse om polisens användning av skjutvapen*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Silverberg, J. (2018). Skjutne mannen i Luleå hotade föräldrarna. *Aftonbladet*. 27 mars. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/ddplnO/skjutne-mannen-i-lulea-hotade-foraldrarna>
Hämtad 2019-04-29
- Silverberg, J. & Bustamente, S. (2018). Polis sköt knivbeväpnad man till döds i Skärholmen. *Aftonbladet*. 23 april. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/0EIA9E/polis-skot-knivbevapnad-man-till-dods-i-skarholmen> Hämtad 2019-04-13
- Sundkvist, F. (2018). Oerfaren polis sköt ihjäl Joakim 29 – trots föräldrarnas varning. *Expressen*. 4 december. <https://www.expressen.se/nyheter/oerfaren-polis-skot-ihjal-joakim-29-trots-foraldrarnas-varning/> Hämtad 2019-04-13
- Svensson, P. & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. i: Ahrne, G. & Svensson, P. red. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2:a upplagan. Stockholm: Liber, ss. 17-31.
- Törner, A. (2017). Fake news - årets mest omdebatterade begrepp. *Dagens media*. 27 december. <https://www.dagensmedia.se/medier/fake-news-arets-mest-omdebatterade-begrepp-6890872> Hämtad: 2019-05-27

Vetenskapsrådet, (2019). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [Online] Available at: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [Använd 18 april 2019].

Westin, A. (2018). Eric, 20, med Downs syndrom sköts till döds av polis. *Aftonbladet*. 2 augusti. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/7lAmm4/eric-20-med-downs-syndrom-skots-till-dods-av-polis> Hämtad 2019-04-13

Westin, A. Forsberg, O. & Laneby, S. (2018). Misstänkt mordbrännare skjuten till döds av polisen. *Aftonbladet*. 24 mars. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/6nKnw8/misstankt-mordbrannare-skjuten-till-dods-av-polis> Hämtad 2019-04-29

Westin, A. Melin, E. Holmqvist, J. & Somnell, M. (2018). Polis avlossade skott efter hotfull situation – man död. *Aftonbladet*. 2 augusti. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4dALAo/polis-avlossade-skott-efter-hotfull-situation--man-dod> Hämtad 2019-04-13

Winther Jörgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. 1:a upplagan red. Lund: Studentlitteratur.

Wugk, C. Thornéus, E. Forsberg, O & Laneby, S. (2018). Man död – sköts under polisjakt i Örebro. *Aftonbladet*. 28 mars. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/7lQ57v/man-dod--skots-under-polisjakt-i-orebro> Hämtad 2019-04-28

Åklagarmyndigheten (2019). *Särskilda åklagarkammaren*. <https://www.aklagare.se/kontakt/sarskilda-aklagarkammaren/> Hämtad 2019-05-21

Österman, H. (2018a). Man sköts ihjäl av polis – förundersökning inledd. *Aftonbladet*. 21 juli. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/G1A18Q/man-skots-ihjal-av-polisen--forundersokning-inledd> Hämtad 2019-04-13

Österman, H. (2018b). Polis sköt misstänkt rånare – båda till sjukhus. *Aftonbladet*. 21 juli. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/dd9d0B/polis-skot-misstankt-ranare--bada-till-sjukhus> Hämtad 2019-04-13